

ЗВЕРНЕННЯ

депутатів Київської обласної ради

до Верховної Ради України про необхідність прийняття проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» № 2079 (щодо ліквідації корупційної схеми в пенітенціарній системі шляхом вилучення статті 391 Кримінального кодексу України)

Ми, депутати Київської обласної ради VII скликання підтримуємо прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (щодо ліквідації корупційної схеми в пенітенціарній системі шляхом вилучення статті 391 Кримінального кодексу України), проєкт якого зареєстрований за №2079.

Стаття 391 Кримінального кодексу – це репресивна корупційна схема тюремних адміністрацій, яка дозволяє:

1) збільшувати засудженим строк позбавлення волі на 1-3 роки за ненасильницькі дисциплінарні правопорушення;

2) в обмін на її незастосування змушувати засуджених до "співпраці з адміністрацією", виконання злочинних вказівок тюремного персоналу (включаючи вчинення насильницьких дій щодо інших засуджених), а також практикувати вимагання коштів із членів сімей засуджених.

Стаття 391 використовується зазвичай таким чином. Адміністрація установи виконання покарань (УВП) накладає на засудженого численні дисциплінарні стягнення, у якості покарання переводить його до дисциплінарного ізолятора (ДІЗО), потім до приміщення камерного типу (ПКТ), що вже є підставою для застосування цієї статті. Суд зазвичай відбувається прямо на території УВП. І дисциплінарні стягнення, і вирок оскаржити практично неможливо.

За даних обставин, існування та активне застосування адміністративної (дисциплінарної) преюдиції у ст. 391 КК України є наслідком того, що, формулюючи наведений склад злочину, законодавець з тих чи інших причин, не звернув уваги на таку особливість, а лише обмежився автоматичним перенесенням у дещо зміненому вигляді до ст. 391 КК України 2001 р. склад злочину, передбаченого у ч.1 статті 1833 КК УРСР 1960 р. (включена у 1983 році). Таким чином, стаття 391 є рудиментом радянської каральної системи. Навіть авторитарна Росія скасувала цю норму. З пострадянських країн вона використовується лише в Україні та Білорусі.

Крім того, аналіз структури злочинності в УВП свідчить, що протягом останніх більш як десяти років найбільша кількість кримінальних справ (проваджень) порушувалась саме за ознаками складу злочину, передбаченого ст. 391 КК 2001 р. (ст. 1833 КК 1960 р.), і саме вони складають левову частку усіх злочинів, зареєстрованих у місцях позбавлення волі.

Подальше існування та застосування ст. 391 КК України мало того, що прямо суперечить вимогам ст. 8, 21 і 24 Конституції України про верховенство права, непорушність прав людини та рівність усіх перед законом, ще й фактично призводить до штучного збільшення абсолютних показників стану злочинності у виправних колоніях.

Слід також звернути увагу на те, що, як правило, засуджені, які обвинувачуються за ст. 391 КК України, не мають захисників у суді, що має наслідком поверхневий та здебільшого формальний розгляд справ. Сторона обвинувачення, зазвичай, не обтяжує себе суворим дотриманням норм та вимог закону.

Недоцільність існування цієї норми (ст. 391) у КК України додатково підтверджується тим, що завдяки положенням діючого КВК України адміністрації установ виконання покарань та ДКВС України мають достатній правовий інструментарій для здійснення впливу на злісних порушників режиму відбування покарання – зокрема, переведення порушника до дисциплінарного ізолятора, чим також зловживають працівники УВП, з тією лише різницею, що засуджений, необов'язково будучи насправді винним у формальній причині поміщення в ДІЗО, хоча б не набуває додаткової судимості.

Наявний обсяг повноважень у працівників кримінально-виконавчої системи дозволяє забезпечити порядок в установах виконання покарань без застосування щодо засуджених заходів кримінально-правового характеру. Крім того, чинністю статті 391 КК для керівництва УВП зберігається і, що найгірше, активно застосовується можливість необґрунтованого притягнення окремих засуджених до кримінальної відповідальності виключно на підставі конфліктних відносин останніх з адміністраціями таких установ або засудження особи до позбавлення волі за вчинення правопорушень дисциплінарного або адміністративного характеру, які, по суті, не повинні визнаватися злочинами (див. таблицю вироків за ст. 391 КК).

Одним з багатьох прикладів явної фальсифікації справ, за якими засудженим безпідставно присуджують продовження строку позбавлення волі, може слугувати прецедент Володимира Бордуна, який досі відбуває покарання в Олексіївській виправній колонії № 25. Засуджений Боргун у 2011 році публічно заявив про катування та жорстоке з ним поводження за участі керівництва 25-ї колонії. Харківська правозахисна група в 2012 році

зверталася до керівництва ДПтС України з проханням не переводити засудженого Бордуна до 25-ї колонії, де в нього були конфліктні стосунки з керівництвом закладу, наголошуючи на реальну загрозу його життю та здоров'ю. Проте, Бордун все одно був доправлений до Олексіївської виправної колонії № 25, де йому за 75 днів до закінчення 15-річного строку покарання вироком суду додали ще три роки – разом 18 років позбавлення волі.

Така неадекватна реакція на проступки "іменем України" суперечить закріпленому в Основному Законі курсу на становлення в Україні правової держави.

Вважати проступки на кшталт відмови від прибирання, не за "зразком" прибраної постелі, некоректного поводження з представником адміністрації, зміни ліжка у камері – достатніми для того, щоб дії засудженого кваліфікувати як злочин, за який можна призначити покарання у вигляді трьох років позбавлення волі – абсурд.

Більше того, через існування ст. 391 КК засуджені, які відбувають покарання навіть за злочини невеликої тяжкості (до 2-х років позбавлення волі), можуть ніколи не вийти з в'язниці.

Також ст. 391 КК містить дискримінаційні положення для засуджених відносно інших категорій населення: так, злісна непокора законному розпорядженню (вимозі) поліцейського при виконанні ним службових обов'язків, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця у зв'язку з їх участю в охороні громадського порядку (ст. 185 КУпАП) тягне за собою накладення штрафу/громадські роботи/виправні роботи/адміністративний арешт, але аж ніяк не позбавлення волі.

За таких обставин очевидно, що чимало таких стягнень є штучними, застосованими лише з метою дотримання формальних умов для засудження особи за ст. 391 КК.

Наданий ст. 391 КК правовий інструментарій свідчить не стільки про прагнення адміністрацій УВП забезпечити порядок в установі, скільки про їх можливість вчинення тиску на окремих засуджених, в тому числі й корупційного характеру. Стаття 391 КК дозволяє свавільно починати/не починати проти засуджених кримінальне переслідування за дисциплінарний проступок з гарантованим обвинувальним вироком – з метою виконання засудженими необлікованої (рабської) праці, примусу засуджених до "співпраці з адміністрацією", виконання злочинних вказівок тюремного персоналу (включаючи вчинення насильницьких дій щодо інших засуджених), а також вимагання неправомірної вигоди з членів сімей засуджених. По суті, стаття 391 Кримінального кодексу – це корупційна схема тюремних адміністрацій.

Проблему, в багатьох випадках, злочинного за змістом кримінального переслідування засуджених за статтею 391 КК України додатково поглиблює бездіяльність або імітація роботи з боку працівників органів прокуратури, відповідальних за здійснення контролю за дотриманням законних прав в'язнів, як і, власне, професійна деградація інституту прокуратури в цілому.

Попередніми спробами вилучити ст. 391 з Кримінального кодексу стали:

1) Законопроект № 2708 "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України" (щодо відповідальності за злісну непокору вимогам адміністрації установи виконання покарань) від 23.04.2015 р.

На жаль, попри загальний консенсус депутатського корпусу на його підтримку, проблеми із забезпеченням депутатської дисципліни в частині відвідування пленарних засідань призвели до того, що 12.07.2016 р. для прийняття законопроекту в I-му читанні не вистачило 38 голосів.

2) Законопроект № 9228 "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України" (щодо вилучення статті 391 Кримінального кодексу України) від 19.10.2018 р.

Через призначення позачергових виборів народних депутатів України 21.07.2019 р., зазначений законопроект так і не отримав висновку Комітету ВР України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності.

Таким чином, можна констатувати, що практика застосування статті 391 Кримінального кодексу України в досудовому розслідуванні та правосудді протягом останніх років та безрезультатність зусиль у її скасуванні за раніше поданими законопроектами стали національною ганьбою України в очах цивілізованого світу. Навіть така далека від еталону поваги до прав людини країна, як Російська Федерація, скасувала аналог ст. 391 у своєму Кримінальному кодексі.

Скасувати статтю 391 Кримінального кодексу прямим текстом двічі закликав Комітет з питань запобігання катуванням Ради Європи (абз. 4 стор. 30 опублікованої в червні 2017 р. та абз. 1 стор. 54 опублікованої у вересні 2018 р. доповіді КЗК щодо України).

Даний законопроект розроблений за участі експертів Ініціативи "Разом проти корупції", Громадської платформи "Реанімаційний Пакет Реформ" та Харківської правозахисної групи.

Скасування статті 391 Кримінального кодексу України підтримують:

- 1) Комітет з питань запобігання катуванням Ради Європи
- 2) Уповноважений Верховної Ради України з прав людини
- 3) Урядово-громадська ініціатива "Разом проти корупції"
- 4) Реанімаційний Пакет Реформ
- 5) Харківська правозахисна група
- 6) Українська Гельсінська спілка з прав людини
- 7) Центр політико-правових реформ

- 8) ГО "Український інститут з прав людини"
- 9) ГО "Альянс Української Єдності"
- 10) ГО "Центр інформації про права людини"
- 11) ГО "Центр громадянських свобод"
- 12) ГО "Всеукраїнський антикорупційний альянс"
- 13) МГО "Міжнародна ліга захисту прав громадян України"
- 14) ГО "Духовність і право"
- 15) Правозахисне об'єднання "Синдикат"

Враховуючи актуальність питання, його нагальність, велику кількість випадків необґрунтованого кримінального переслідування засуджених "у цю секунду", попереднє обговорення парламентарями аналогічних положень при розгляді законопроектів № 2708 та 9228 (Верховна Рада України VIII скликання), антикорупційний характер законодавчої ініціативи, стислість законопроекту (2 речення) та наявність в ньому, по суті, однієї правової норми, Київська обласна рада закликає Верховну Раду України прийняти запропонований законопроект №2079 одразу за основу та в цілому.

**Підтримано рішенням
Київської обласної ради VII скликання
від 15.10.2020 № 896-36-VII**